

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
18 квітня 2019 року № 88-Н

Форма № П-2.03.

Кафедра управління персоналом,
економіки праці та економічної теорії

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«ЛІДЕРСТВО І КЕРІВНИЦТВО»

з підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти

Галузь знань	28 «Публічне управління та адміністрування»
Спеціальність	281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітня програма	«Публічне адміністрування»

Розробник (-и) /укладачі програми:

Нестуля О.О. – д.і.н., професор кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Нестуля С.І. – д.пед.н., професор кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Рудич Л.В. – к.е.н., доцент кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Рецензенти програми:

Колот А.М. - д.е.н., проректор з науково-педагогічної роботи, завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, заслужений діяч науки і техніки

Макаренко П.М. - д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки підприємства Полтавської державної аграрної академії, член-кореспондент НААН України

Програму навчальної дисципліни «Лідерство і керівництво» обговорено і схвалено на засіданні кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії

Протокол засідання кафедри №12 від 31 серпня 2020 р.

Завідувач кафедри управління персоналом,
економіки праці та економічної теорії
д. е. н., професор

_____ Т. А. Костишина

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньої програми «Публічне адміністрування»
д. ю.н., проф.

_____ О.В. Солдатенко

Анотація навчальної дисципліни

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. в управлінському сенсі можна, без перебільшення, назвати епохою «Відродження лідерства». Численні публікації закордонних учених, у першу чергу, американських та західноєвропейських, до яких останнім часом долучилися роботи й вітчизняних дослідників, переконливо доводять: в епоху турбулентних соціально-економічних і технологічних трансформацій, зростання ролі знань, інновацій і їх носіїв та ініціаторів – людей – організації, установи та країни можуть успішно розвиватися лише в рамках лідерської управлінської парадигми.

Враховуючи надзвичайно важливу роль, яку відігравали лідерство і лідери в житті суспільства, дослідники з давніх-давен намагалися знайти відповідь на питання про сутність лідерства, які причини, сили, здібності чи навички визначають шлях особистості до вершин лідерстві, чим лідери різняться між собою, чи можна навчитися лідерству і т. ін. Спроби знайти відповіді на ці питання зафіксовані в найдавніших епосах усіх народів, релігійних вченнях, філософських трактатах стародавніх мислителів, працях доби Відродження і видатних просвітителів. В ХІХ – на початку ХХ ст. ця тема полонила філософів і істориків, письменників і соціологів, психологів і біологів. Зрештою в ХХ ст. вона стала предметом численних наукових досліджень. Особливо інтерес до проблеми лідерства посилюється у зв'язку з поширенням професії менеджера і зростанням ролі організаційного управління.

Навчальна дисципліна «Лідерство і керівництво» є вибірковою дисципліною циклу професійної та практичної підготовки. Вона передбачає опанування студентами комплексу знань, вмінь та навичок, необхідних для формування сучасного наукового світогляду, та професійної діяльності майбутнього професіонала.

Аннотация учебной дисциплины

Конец ХХ - начало ХХІ в. в управленческом смысле можно без преувеличения, назвать эпохой «Возрождение лидерства». Многие публикации зарубежных ученых, в первую очередь, американских и западноевропейских, к которым в последнее время добавились работы и отечественных исследователей, убедительно доказывают: в эпоху турбулентных социально-экономических и технологических трансформаций, увеличивается роль знаний, инноваций и их носителей и инициаторов - людей - организации, учреждения и страны могут успешно развиваться только в рамках лидерской управленческой парадигмы.

Учитывая важнейшую роль, которую играли лидерство и лидеры в жизни общества, исследователи издавна пытались найти ответ на вопрос о сущности лидерства, причины, силы, способности или навыки определяют путь личности к вершинам лидерстве, чем лидеры отличаются между собой, или можно научиться лидерству и т. д. Попытки найти ответы на эти вопросы

зафиксированы в древнейших эпосах всех народов, религиозных учениях, философских трактатах древних мыслителей, работах эпохи Возрождения и выдающихся просветителей. В XIX - начале XX в. эта тема пленила философов и историков, писателей и социологов, психологов и биологов. В конце концов в XX в. она стала предметом многочисленных научных исследований. Особенно интерес к проблеме лидерства усилился в связи с распространением профессии менеджера и возрастанием роли организационного управления.

Учебная дисциплина «Лидерство и руководство» является выборочной дисциплиной цикла профессиональной и практической подготовки. Она предусматривает овладение студентами комплекса знаний, умений и навыков, необходимых для формирования современного научного мировоззрения, и профессиональной деятельности будущего профессионала.

Discipline abstract

The end of the XX - beginning of the XXI century in managerial sense can be called the era of the "Renaissance of Leadership." Numerous publications by foreign scientists, primarily American, Western European and Ukrainian researchers, convincingly prove the fact that in the era of turbulent social -economic and technological transformations, the growing role of knowledge, innovation and their carriers with initiators - people - organizations, institutions and countries can successfully develop only within the leadership management paradigm.

Taking into account the crucial role that leadership and leaders played in society, researchers have long been seeking to solve the problem of the nature of leadership, causes, strengths, abilities or skills, determine a person's path to leadership, how leaders differ from each other, etc. The attempts to find solutions to these problems are recorded in the most ancient epics of all peoples, religious teachings, philosophies of ancient thinkers, works of the Renaissance and the prominent educators. In the XIX - early XX centuries, this topic has captivated philosophers and historians, writers and sociologists, psychologists and biologists. Eventually in the XX century it has been the subject of numerous scientific studies. The concern with the problem of leadership has increased especially with the spread of managerial profession and the growing role of organizational management.

The discipline "Leadership and Management" is an elective discipline of the cycle for professional and practical training. It provides students with a set of knowledge, skills and abilities necessary for the formation of a modern scientific worldview and professional activity of the future professional.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Лідерство і керівництво» укладена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» освітня програма «Публічне адміністрування», затвердженої наказом по університету від 20 лютого 2019 року № 36-Н.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Лідерство і керівництво» є наукові концепції лідерства від часів, коли воно було зафіксовано в писемних джерелах, і до сьогодення.

Мета навчальної дисципліни «Лідерство і керівництво» забезпечити здатність студентів, майбутніх магістрів, реалізовувати цілі, завдання, функції та технології лідерства і керівництва в управлінні. Ретроспективний аналіз ряду наукових концепцій і теорій на ґрунті методологічного бачення механізмів виникнення відносин лідерства і керівництва у процесі взаємодії з послідовниками, що дозволить підвищити ефективність сучасної управлінської парадигми на різних рівнях публічного управління та адміністрування.

Програмні компетентності відповідно до освітньо-професійної програми:

загальні:

здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК 01);

здатність працювати в команді, мотивувати людей та рухатися до спільної мети, бути лідером, діяти соціально відповідально та свідомо (ЗК 02);

здатність приймати обґрунтовані рішення та використовувати сучасні комунікаційні технології (ЗК 05);

спеціальні (фахові, предметні):

здатність налагоджувати соціальну взаємодію, співробітництво, попереджати та розв'язувати конфлікти (СК01);

здатність представляти органи публічного управління у відносинах з іншими державними органами та органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами і організаціями незалежно від форм власності, громадянами та налагоджувати ефективні комунікації з ними (СК 05).

Програмні результати навчання відповідно до освітньо-професійної програми:

знати теоретичні та прикладні засади вироблення й аналізу публічної політики, основ та технологій прийняття управлінських рішень (РН 01);

уміти розробляти національні/регіональні програмні документи щодо розвитку публічного управління, використовуючи системний аналіз і комплексний підхід, а також методи командної роботи (РН 07);

уміти здійснювати ефективну комунікацію, аргументувати свою позицію, використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології у сфері публічного управління та адміністрування на засадах соціальної відповідальності, правових та етичних норм (РН 08);

представляти органи публічного управління й інші організації публічної сфери та презентувати для фахівців і широкого загалу результати їх діяльності (РН 10);

розробляти обґрунтовані управлінські рішення з урахуванням питань європейської та євроатлантичної інтеграції, враховувати цілі, наявні законодавчі, часові та ресурсні обмеження, оцінювати політичні, соціальні, економічні та екологічні наслідки варіантів рішень (РН 11).

Навчальна дисципліна є **вибірковою**.

Форма підсумкового контролю знань: ПМК (залік).

Програмний зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. Лідерство в управлінській парадигмі: наукові концепції від найдавніших часів до середини ХХ ст.

Тема 1. Лідерство в управлінні персоналом

Управління персоналом. Нова парадигма лідерства. Роль лідера в управлінні персоналом. Класифікації лідерства. Функції лідерства. Лідерство, влада і вплив. Лідерство і менеджмент. Стили лідерства. Взаємозалежність стилю лідерства в організації та її успішності. Розвиток лідерського потенціалу особистості. Проактивний фокус особистості лідера. Цінності та установки. Вміння цінувати час. Фактори успішного лідерства. Образ майбутнього, місія та стратегія організації.

Тема 2. Лідерство в контексті суспільно-політичного та релігійного розвитку стародавніх Єгипту, Месопотамії, Ассирії та Ірану

Лідерство за найдавніших часів. «Військова демократія» в соціальних трансформаціях. Лідерство в історії Стародавнього Єгипту. Раннє та Стародавнє царства. Перехідний період. «Повчання Ахтоя». «Повчання Гераклеопольського царя». Пам'ятка «Мандри Синухета». Середнє царство. Перехідний період. «Речення Іпувера». Нове царство. Пізнє царство. Держави Шумеру й Аккада. Вавилонське царство. Ассирійська держава: від міста-держави до імперії. Стародавній Іран

Тема 3. Лідерство в контексті управлінської традиції стародавніх Індії та Китаю

Ведичний період (1500–600 рр. до н. е.). Буддійський період (600–325 рр. до н. е.). Імперія Маур'їв. «Артхашастра». «Істинність поведінки» лідера-правителя. Божественне походження лідерства. Конфуціанство. Лідерські аспекти базових понять конфуціанства: «дао», «жень», «лі», «цзюнь-цзи». Учення Мо-цзи, даосизм. Лідерство від Сунь-цзи. Лідерські риси «досконалого воїна» у філософській концепції Сюнь-цзи. Положення легізму й лідерської управлінської парадигми у вченні Хань Фей-цзи. Легізм. Ортодоксальне

конфуціанство. Дун Джуншу. «Класична епоха». вимоги до лідерства, «Закони Ману» (II ст. до н. е. – V ст. до н. е.).

Тема 4. Лідерство в суспільній і філософській думці античності

Образ лідера у творах Гомера «Іліада» й «Одіссея». Морально-етичні вимоги до лідера «семи мудреців» Стародавньої Греції. Лідерство в поглядах Геракліта. Погляди софістів на лідерство. Лідер з погляду давньогрецького історика Геродота. Риси ідеального лідера в поглядах давньогрецького історика Фукідіда. Лідерська поведінка в поглядах давньогрецького історика і філософа Ксенофонта. Досократівська суспільна та філософська думка. Ідеальний лідер за Сократом. Платон. Арістотель. Римський профіль лідера.

Тема 5. Лідерство в гуманістичній традиції епохи відродження. «Героїчні теорії лідерства (середина XIX ст.)

Лідер в уявленні Середньовічних мислителів. Проторенесанс: А. Данте, Ф. Петрарка, К. Салютаті. Раннє Відродження: Дж. Понтано. Високе Відродження: Н. Макіавеллі. Пізнє Відродження: Дж. Бруно, М. Монтень, Т. Еліот.

Типологія лідерів Т. Карлейль: ідеал лідера – «герой». Шукачі фізіологічних основ геніальності: Ч. Ломброзо, Ф. Гальтон. Ф. Ніцше: герой – «по той бік добра та зла».

Тема 6. Погляди соціологів другої половини XIX – перших десятиліть XX ст. на лідерство

Категорії і типи лідерів-вожаків Г. Лебон. Роль лідерів в суспільстві за Габріель Тард. Оцінка лідерів за М. Михайловським. Можливості лідерів за Сципійон Сігеле. Типи лідерства за Макс Вебером. Погляди З. Фрейда, Г. Лебона й Г. Тарда на діалектику відносин вождя та натовпу. Структура особистості за А. Адлером, К. Г. Юнгом.

Модуль 2. Лідерство і керівництво в управлінській парадигмі: наукові концепції середини XX – початку XXI ст.

Тема 7. Теорія рис. Поведінкові та ситуативні теорії лідерства

Поняття особистості. Критерії оцінки особистості. Перші дослідження лідерських рис у рамках управлінської парадигми. Дослідження характерних особливостей лідерів у 1950–1980-ті роки. Особистість лідера за оцінками вчених на зламі II та III тисячоліть.

Поняття стилю в лідерстві та управлінні. Дослідження стилів лідерства К. Левіна. Авторитарний, демократичний та ліберальний стилі. Теорія лідерства Макгрегора. Дослідження стилів лідерства в університеті штату Мічиган. Теорія лідерства Лайкерта. Дослідження стилів лідерства в університеті штату Огайо. Решітка лідерства Блейка-Моутона.

Ситуативний підхід до вивчення лідерства. Шкалалідерської поведінки Танненбаума-Шмідта. Ситуативна теорія лідерства Ф. Фідлера. Ситуативна

теорія «шляхи-цілі» Мітчела й Хауса. Ситуативна модель Врума-Йеттона-Яго. Ситуативна теорія Херсі-Бланшара.

Тема 8. Теорії функціонального та ціннісного лідерства

Теорія функціонального лідерства Дж. Адаїра. Основні положення концепції. Функції та навички лідерства за Дж. Адаїром. Удосконалення лідерства. Функціональний підхід до лідерства І. Адізеса. Характеристика стилів менеджменту. Лідерство в концепції І. Адізеса.

Категорія «цінність». Ціннісна теорія К. Ходжкінсона. Ціннісні теорії лідерства Г. Фейрхольма, Т. і С. Кучмарських. Ціннісний аспект сучасних концепцій лідерства.

Тема 9. Теорії лідерства-служіння

Теорія обслуговуючого лідерства Р. Грінліфа. Основні характеристики теорії лідерства-служіння Р. Грінліфа за Л. Спірсом. Релігійний напрямок теорій лідерства-служіння. «Світські» теорії лідерства-служіння. Готовність служити за Дж. Освальдом Сандерсом. Ключові характеристики лідерства за Т. Маршалл. Ознаки обслуговуючого лідерства за Р. Расселом та А. Стоуном. Аспект служіння в сучасних теоріях лідерства.

Тема 10. Емоційне та харизматичне лідерство. Теорії трансакційного та трансформаційного лідерства.

Поняття емоційного інтелекту. Головні положення теорії емоційного лідерства. Навички емоційного лідера. Стили емоційного лідерства. Відновлення і розвиток лідерських здібностей. Харизма. Основні моделі харизматичного лідерства. Особистість харизматичного лідера. Поведінка харизматичного лідера. Послідовники харизматичного лідера

Трансакційне лідерство. Становлення класичної теорії трансформаційного лідерства. Альтернативні теорії трансформаційного лідерства

Рекомендовані джерела інформації:

Основні рекомендовані джерела інформації:

1. Дафт Р. Л. Уроки лідерства / Р. Л. Дафт при участі П. Лейн ; пер. с англ. А. В. Козлова ; под ред. проф. И. В. Андреевой. – Москва : Эксмо, 2006. – 480 с. – (Бизнес-бестселлер).

2. Нестуля О.О. Основи лідерства. Наукові концепції (від найдавніших часів до середини ХХ ст.): навч. посіб / О.О. Нестуля, С.І. Нестуля. – Полтава: ПУЕТ, 2016. – 227 с.

3. Нестуля О.О. Основы лидерства. Научные концепции (середина XX ст. – начало XXI ст.): навч. посіб / О.О. Нестуля, С.І. Нестуля. – Полтава: ПУЕТ, 2016. – 375 с.

Додаткові рекомендовані джерела інформації:

1. Адизес И. Развитие лидеров: как понять свой стиль управления и эффективно общаться с носителями иных стилей : [пер. с англ.] / Ицхак Кальдерон Адизес. – Москва : Альпина Бизнес Букс, 2008. – 259 с.
2. Балух В. О. Историчні портрети античності та середньовіччя : підручник / Балух В. О., Возний І. П., Коцур В. П. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2007. – 502 с.
3. Белявский В. А. Вавилон легендарный и Вавилон исторический / Белявский В. А. – Москва : Ломоносов, 2011. – 272 с.
4. Беляцкий Н. П. Основы лидерства : учебник / Н. П. Беляцкий. – Минск : БГЭУ, 2006. – 268 с.
5. Бендас Т. В. Психология лидерства : учеб. пособие / Бендас Т. В. – Санкт-Петербург : Питер, 2009. – 448 с.
6. Брамбо Роберт С. Философии Древней Греции / Брамбо Роберт С. ; пер. с англ. Л. А. Игоревского. – Москва : Центрполиграф, 2002. – 347 с.
7. Буланже П. А. Будда. Конфуций. Жизнь и учение / Буланже П. А. ; сост. С. В. Игошина. – Москва : Искусство, 1995. – 319 с.
8. Бутенко О. Обойдемся без харизмы : [Электронный ресурс] / Бутенко О. // Генеральный директор. – 2006. – № 8. – Режим доступа: <http://www.management.com.ua/htm/hrm/49.html?print>). – Название с экрана.
9. Вебер М. Харизматическое господство / Вебер М. // Социологические исследования. – 1988. – № 5. – С. 139–147.
10. Гибсон Дж. Л. Организация: поведение, структура, процессы : [пер. с англ.] / Гибсон Дж. Л., Иванцевич Д. М., Доннелли Д. Х.-мл. – 3-е изд. – Москва : ИНФРА-М, 2000. – XXVI, 662 с.
11. Гуляев В. И. Шумер. Вавилон. Ассирия: 5 000 лет истории / Гуляев В. И. – Москва : Алетейя, 2005. – 570 с.
12. Дайл Д. М. Трансформационное лидерство / Дайл Д. М., Канджеми Дж. П., Ковальски К. Дж. // Психология современного лидерства: американские исследования. – Москва : Когито-Центр, 2007. – С. 23–37.
13. Дайл Д. Трансформирующее действительность лидерство // Дайл Д., Канджеми Дж., Ковальски К. / Психология. Журнал высшей школы экономики. – 2004. – № 1. – Т. 1. – С. 96–110.
14. Древняя Индия. Царская власть [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.indiya>. – Название с экрана.
15. Евтихов О. В. Стратегии и приемы лидерства: теория и практика / Евтихов О. В. – Санкт-Петербург : Речь, 2007. – 238 с.
16. Кови Стивен Р. Семь навыков высокоэффективных людей: мощные инструменты развития личности : [пер. с англ.] / Кови Стивен Р. – 6-е изд. – Москва : Альпина Паблицерз, 2011. – 374 с.

17. Комаров И. «Чистилище» для лидера. Н. Макиавелли и макиавеллизм: вчера и сегодня / Комаров И. // Персонал. – 2001. – № 2. – С. 36–39.
18. Конрад Н. Комментарий к «Сунь-цзы» / Конрад Н. // Сунь-цзы. Искусство стратегии. – Москва : Изд-во Эксмо ; Санкт-Петербург : Мидгард, 2006. – С. 165–452.
19. Конфуций. Луньюй // Конфуций. Уроки мудрости : сочинения. – Москва : Эксмо; Харьков : Фолио, 2010. – С. 15–126.
20. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу : курс лекцій / О. П. Крижанівський. – Київ : Либідь, 2008. – 594 с.
21. Ксенофонт. Киропедия / Ксенофонт / изд. подготовили В. Г. Борухович и Э. Д. Фролов. – Москва : Наука, 1977. – 334 с.
22. Лемберт Т. Ключові проблеми керівника. 50 перевірених способів вирішення проблем : [пер. з англ.] / Лемберт Т. – Київ : Всеуито, Наукова думка, 2001. – 303 с.
23. Лессёэ Й. Древние ассирийцы: покорители народов / Лессёэ Й. ; пер. с англ. А. В. Давыдовой. – Москва : Центрполиграф, 2012. – 272 с.
24. Нестуля О. О. Лідерство в управлінні персоналом / Нестуля О. О., Нестуля, С. І. // Управління персоналом в ХХІ столітті : кадрова політика, мотивація, оплата праці. – Полтава : Полтавський літератор, 2010. – 480 с.
25. Нестуля О.О. Основи лідерства. Тренінг лідерських якостей та практичних навичок менеджера. Уроки видатних підприємців: навч.посіб. / О.О. Нестуля, С.І. Нестуля, В.В. Карманенко. – К. - : Знання, 2013. – 358 с.
26. Ницше Ф. Человеческое, слишком человеческое: книга для свободных умов / Ницше Ф. ; пер. с фр. С. Л. Франк. – Москва : Академический Проект, 2007. – 238 с.
27. Суханов В. Р. Ценностные теории лидерства как предмет социально-философского анализа : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11. / Суханов В. Р. – Москва : РГБ, 2005. – 162 с.
28. Трейси, Брайан 12 принципов лидерского превосходства / Брайан Трейси, Питер Чи. – Минск : Попурри, 2014. – 272 с.
29. Уледов А. К. Структура общественного сознания / Уледов А. К. – Москва : Мысль, 1968. – 330 с.
30. Фрагменты ранних греческих философов. Ч. 1. От эпических теокосмогоний до возникновения атомистики / изд. подготовил А. В. Лебедев. – Москва : Наука, 1989. – 576 с. – (Серия «Памятники философской мысли»).
31. Цицерон. О государстве / Цицерон // Цицерон Марк Туллий. Диалоги: О государстве. О законах. – Москва : Ладомир, 1994. – С. 7–79.
32. Черваньова З. Харизматическое лидерство как социально-психологический феномен / З. Черваньова // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2017. – № 1. – С. 76–86.
33. Шарп Дарел. Типы личности. Юнговская типологическая модель / Шарп Дарел ; пер. с англ., сост. текста и общ. ред. В. В. Зеленского. – Воронеж : НПО «МОДЭК», 1994. – 128 с.

34. Шванфельдер В. Сунь-цзы для менеджеров: 13 вечных заповедей искусства стратегии / Шванфельдер В. ; пер. с нем. Н. Бабичевой. – Санкт-Петербург : Изд-во Вернера Регена, 2010. – 304 с.
35. Шейнов В. П. Психология лидерства, влияния, власти / В. П. Шейнов. – Минск : Харвест, 2008. – 656 с.
36. Шеклтон В. Психология лидерства в бизнесе / Шеклтон В. ; пер. с англ. Комарова С. – Санкт-Петербург : Питер, 2008. – 222 с.
37. Юнг К. Густав. Алхимия снов : [пер. с англ.] / Юнг К. Густав. – Санкт-Петербург : Тимошка, 1997. – 352 с.